

Uloga obaveštajno-bezbednosnog sistema u spoljnoj politici SAD

O ulozi obaveštajnih i sličnih organizacija u spoljnoj i unutrašnjoj politici velikih sila objavljeno je do sada veoma mnogo studija, analiza i članaka. Posebno je široko razrađivana aktivnost onih institucija čiji je uticaj bio kontinuirano prisutan i jače izražen na razvoj događaja i međunarodnih odnosa. Jedna od takvih je i čuvena CIA, kroz koju se prelamao i u kojoj se reflektovao celokupni obaveštajno-bezbednosni sistem Sjedinjenih Američkih Država, i koja je neposredno bila upletena u mnoge vojne, ekonomske i političke krize, međunarodne incidente, pučeve i slične akcije širom sveta. Takva njena uloga bila je predmet povremenih rasprava i američkog Kongresa, pogotovo u vreme istraga o pojedinim međunarodnim aferama.

Da bi se stekla što potpunija predstava o ulozi obaveštajno-bezbednosnog sistema u spoljnoj politici SAD, potrebno je ukazati, pre svega, na nekoliko bitnih činilaca koji su opredelili njegov nastanak i evoluciju.

I

Kao što je poznato, SAD su relativno kasno stupile na pozornicu međunarodnih političkih zbivanja. Dugo vremena one su bile ograničene gotovo isključivo na američki kontinent, pa je i njihovo interesovanje za politička zbivanja u ostalom svetu bilo minimalno. Analogno takvoj orijentaciji razvijala se i obaveštajna služba. Sve do izbijanja prvog svetskog rata, ona i nije dolazila u ozbiljnije sukobe s obaveštajnim sistemima evropskih država.

Prvi tragovi obaveštajne aktivnosti u SAD sreću se u američkom građanskom ratu (1861—1865. godine). Tada se, naime, formiraju prve stalne obaveštajne organizacije. Tri decenije nakon toga (1898) SAD su ušle u rat sa Španijom (zbog Kube). Dok su se pripremale za ovaj rat, pred oružane snage postavljen je zadatak da prethodno što temeljitije upoznaju budućeg protivnika. U skladu s tim formirana je pomorska obaveštajna slu-

žba (*Office of Naval Intelligence*), a tri godine kasnije (1885) i Vojnoinformativni ured u sastavu Administrativne uprave (Amerikanci u to vreme još nisu imali Generalštab). Formiranjem pomenutih institucija bile su postavljene osnove za dalji razvoj američke vojnoobaveštajne službe.

Formiranju obaveštajnih službi u ratnoj mornarici i kopненоj vojsci prethodila je višegodišnja studija o razvoju i funkcijama obaveštajnih službi evropskih armija. Na temelju tih saznanja, najpre su Informativni ured Administrativne uprave podigli na rang samostalnog odeljenja Ministarstva rata, a tri godine kasnije (1892) sprovode prvu veću reorganizaciju obaveštajnog odeljenja. Kada je 1903. formiran Generalštab, Obaveštajno odeljenje Ministarstva rata prerasta u jedan od njegovih biroa (*Office of General Staff*).

U narednih petnaestak godina (do ulaska u I SR — 1917) SAD su imale relativno miran period razvoja. Intervencije u nekoliko američkih država po svom obimu bile su više akcije policijskog značaja nego ozbiljnije vojne operacije, što se ubrzo odrazilo i na poziciju obaveštajne službe: obaveštajni biro Generalštaba prelazi u sastav Ratne akademije.

Učešće u prvom svetskom ratu predstavljalo je za vojnoobaveštajnu službu složeniji zadatak od svih s kojima se sretala u svojoj kratkoj istoriji. Iskustva u obaveštajnom radu bila su isuviše mala, a postojeća organizacija nedovoljno efikasna za duel sa novim protivnikom kakav je bila Nemačka. Da bi se takvo stanje prevazišlo, oformljen je, neposredno nakon ulaska u rat, *Vojnoobaveštajni odsek (Military Intelligence Section)* kao zasebna organizacijska jedinica Rat-

ne akademije. Ali, kako to nije bilo dovoljno, naredne godine obrazovano je Vojnoobaveštajno odeljenje u sastavu Generalštaba.

Jedna od glavnih karakteristika vojnoobaveštajne službe u američkim ekspedicionim snagama u Evropi bila je prenošenje dela obaveštajnih funkcija Ministarstva rata na obaveštajne organe pojedinih ratista. To se odnosilo, naročito, na prikupljanje podataka strategijskog značaja.¹ Kako se obaveštajno odeljenje Komande ekspedicionih snaga bavilo obaveštajnim radom na svim frontovima — Zapadnom, Istočnom (solunskom) i Italijanskom, njegova unutrašnja struktura gotovo je u potpunosti saobražena obaveštajnom odeljenju Generalštaba, pa je predstavljala njegovu kopiju.

Za razliku od I SR, u drugom svetskom ratu bila je veoma izražena centralizacija obaveštajnog rada. Tako je već u prvoj polovini 1942. godine stvorena nova obaveštajna institucija — Ured strategijske službe (*Office Strategic Service*), kao produžetak rada Ureda za koordinaciju obaveštajnih informacija, formiranog jula 1941. godine.²

Preobražaj ranijih obaveštajnih institucija u samostalnu obaveštajnu organizaciju strategijskog značaja bio je direktna posledica burnog razvoja ratnih događaja, pre svega, teškog poraza u Perl Harboru. Političkom i vojnom rukovodstvu SAD bilo je, doduše, jasno da će morati da uđu u rat i pre Perl Harbora. Napad na Perl Harbor (7.

¹ Takvu ulogu imaju sada Obaveštajno odeljenje 7. armije u SR Nemačkoj, Komanda američkih snaga na Okinavi, kao i regionalni centri CIA za Evropu, Afriku, Daleki istok i sl.

² Pre stvaranja ove centralne obaveštajne organizacije, Amerikanci su imali: Obaveštajnu službu MIP, Obaveštajnu službu Ministarstva rata i Obaveštajnu službu RM.

XII 1941) bio je samo neposredni povod za ulazak u rat s Japanom, a četiri dana kasnije rat je objavljen Nemačkoj i Italiji.

U odnosu na druge ratujuće zemlje, SAD su ušle u rat sa slabije organizovanom obaveštajnom službom. Amerikanci su znali da gotovo u svim državama postoje centralizovane obaveštajne službe, čiju su aktivnost i sami pratili preko obaveštajnih organa Stejt departmenta (Ministarstva spoljnih poslova) i specijalno ataširanih funkcionera.³ Što se tiče Ureda za stratešku službu (OSS), on je kadrovski bio popunjen iz vojnoobaveštajnih službi, obaveštajne službe Ministarstva inostranih poslova i Federalnog istražnog biroa. Organizovano je i posebno školovanje kadrova za sopstvene potrebe, a težište je bilo na operativnim radnicima, agentima za obaveštajne zadatke i specijalistima za diverzantska dejstva.

Sedište centralne OSS nalazilo se u Vašingtonu, a za određene geografske regione postojali su područni organi OSS: za Evropu, Srednji istok, Daleki istok, Južnu Ameriku.⁴ Za pojedina ratišta (evropsko, sredozemno, dalekoistočno) postojali su posebni centri OSS, u operativnim jedinicama postojali su detašmani OSS, a u taktičkim jedinicama — oficiri za vezu. Osnovni zadatak detašmana sastojao se u pronalaženju, pripremanju i ubacivanju određenog broja agenata u pozadinu protivnika. Agenti su regrutovani, obično, među pri-

padnicima antifašističkih pokreta, a njihov rad je usmeravan iz komandi armija.

Kao ratna organizacija, OSS je rasformirana krajem 1945. godine. Neki njeni odseci ušli su u sastav Ministarstva inostranih poslova, drugi u sastav vojnoobaveštajne službe, a neki su potpuno ugašeni.

II

Neposredno posle završetka drugog svetskog rata u razvoju američke obaveštajne službe nastaju značajne promene. Početkom 1946. godine formiran je Odbor nacionalne bezbednosti (*National Intelligence Authovitey*), koji su činili ministri glavnih resora i lični predstavnik Predsednika SAD. S obzirom na zadatke koji su mu bili stavljani u nadležnost, očigledno se radilo o koordinirajućem organu, koji je trebalo da privremeno popuni prazninu nastalu raspuštanjem OSS. Uporedo su nastavljene već započete rasprave o osnovnim doktrinarnim problemima daljeg razvoja obaveštajnih službi i njihovom mestu u sklopu politike koju su SAD počinjale da vode u svetskim razmerama.

Kao rezultat tih razmatranja, a u skladu sa Zakonom o nacionalnoj bezbednosti, formirana je i Centralna obaveštajna agencija (*Central Intelligence Agency — CIA*).

U razdoblju 1947—61. godine konačno je uobličen savremeni obaveštajno-bezbednosni sistem SAD. On se sastoji od ovih obaveštajnih i kontraobaveštajnih institucija:

— Centralne obaveštajne agencije (*Central Intelligence Agency — CIA*);

— Ureda za obaveštajni rad Ministarstva inostranih poslova (*Bureau of Intelligence and Research of State Department*);

³ Ova saznanja su kasnije korisno primenili u organizovanju vlastitih obaveštajnih organizacija.

⁴ Ovi područni organi bili su skoro redovno ugrađeni u diplomatska predstavništva SAD u neutralnim zemljama: za Evropu — u Švajcarskoj; za Sredozemlje — u Africi, kasnije u Italiji, a za Daleki istok u Kini.

— Obaveštajne agencije Ministarstva odbrane (*Defence Intelligence Agency* — DIA);

— Obaveštajna služba KoV;

— Obaveštajna služba RM;

— Obaveštajna služba RV sa Nacionalnim uredom za izviđanje (*National Reconnaissance office* — NRO);

— Nacionalne agencije bezbednosti (*National Security Agency* — NSA);

— Federalnog istražnog biroa (*Federal Bureau Investigation* — FBI);

— Obaveštajna služba Komisije za atomsku energiju;

— Obaveštajna služba Ministarstva za privredu.

Na čelu svih obaveštajnih i kontraobaveštajnih institucija nalazi se Nacionalni savet bezbednosti (*National Security Council* — NSC), kao vrhovno političko telo državne administracije, koji daje smernice svim obaveštajnim službama i vrši nadzor nad njihovim radom.

Prema izvorima iz javne štampe, u SAD je u toku razmatranje reorganizovanja rukovođenja američkim obaveštajnim sistemom. Prema Karterovoj direktivi PRM-11, obaveštajne službe bile bi podčinjene jednom komitetu na čijem bi čelu stajao direktor nacionalne obaveštajne službe (DNI). Postoje nagoveštaji da će u sastav komiteta, pored njegovog predsednika, ući ministri za odbranu i inostrane poslove i šefovi Saveta za nacionalnu bezbednost i CIA. U vezi sa tim, predlaže se da Nacionalna agencija bezbednosti — NSA i Nacionalni ured za izviđanje — NRO, koji su sada u nadležnosti Ministarstva odbrane, pređu u nadležnosti CIA.

Centralna obaveštajna agencija — CIA

Kao što je već naglašeno, CIA je formirana 1947. godine na temelju Zakona o nacionalnoj bezbednosti. Zakonom su joj utvrđeni ovi zadaci: da daje stručne i druge elemente Nacionalnom savetu bezbednosti o svim obaveštajnim (i sličnim) problemima, koji po svom karakteru zadiru u domen bezbednosti SAD; da Savetu podnosi preporuke za koordiniranje obaveštajnog delovanja svih vladinih organizacija koje se bave obaveštajnim i informativnim radom; ocenjuje i analizira aktivnost svih obaveštajnih službi; u sopstvenoj režiji i za račun drugih obaveštajnih službi, na temelju ovlašćenja Saveta, organizuje one delatnosti kojim će se koristiti sve obaveštajne organizacije; obavlja druge funkcije na planu obaveštajne delatnosti koje joj odredi Savet nacionalne bezbednosti.

Prema zvanično formulisanim okvirnim zadacima, CIA je trebalo da predstavlja administrativni i analitičko-koordinacioni organ vlade, kojem su, u odnosu na neposrednu obaveštajnu operativu, poverene samo manje važne funkcije. Međutim, ona se ubrzo, u praksi, pokazala jedinstvenom, strogo centralizovanom obaveštajnom organizacijom, koja ima najznačajniju ulogu u sklopu svih ostalih obaveštajno-informativnih i kontraobaveštajnih institucija. Tome je, umnogome, doprineo i poseban Zakon iz 1949. godine, prema kojem direktor CIA ima veoma široka ovlašćenja u pogledu tajnosti unutrašnje organizacije i trošenja budžetskih sredstava. Prema tom zakonu CIA postoji, legalno, samo u formi glavne centrale. Stvarnost je, međutim, potpuno drugačija: njeni

punktovi i uporišta razasrti su širom sveta, uključujući i SAD, a od celokupnog aparata (koji se procenjuje na oko 20.000 ljudi) javno se zna samo za nekoliko vrhunskih funkcionera. Ostala, ogromna većina njenih službenika — agenata, živi i deluje zakamuflirano u raznim američkim, a ponekad i u međunarodnim predstavništvima, institucijama i organizacijama.

Ubrzo posle formiranja, CIA je zauzela gotovo neprikosnoven položaj u obaveštajno-bezbednosnom sistemu SAD i tako postala veoma značajan činilac američke spoljne politike. Zajedno s ostalim institucijama obaveštajnog sistema ona se bavi, prvenstveno, prikupljanjem, obradom i prezentiranjem obaveštajnih podataka (političkog, ekonomskog, vojnog i drugog karaktera) za potrebe američke spoljne politike, što je i inspirisalo Šermana Kenta da javno napiše kako su obaveštajna saznanja od životne važnosti za »opstanak SAD« i da kao takva imaju veliku važnost.⁵

Da bi mogla odgovoriti sve većim zahtevima koji se pred nju postavljaju, obaveštajna služba je maksimalno razvila sistem prikupljanja podataka. Obaveštajni ciklus (planiranje, prikupljanje, analiza i distribucija obaveštajnih podataka) dobio je praktički, sve bitne karakteristike moderno organizovane industrije na visokom tehničkom nivou, s tim što se u obradi i analizi obaveštajnih podataka maksimalno koriste i elektronsko-računarska sredstva. Od značaja je i angažovanje brojnih naučnih institucija za zadatke obaveštajnog istraživanja. Jedan od bivših direktora CIA, Viljem Reborn, u vezi s tim kaže: »Kad god nam je potrebna neka stručna ekspertiza za

bolju procenu ili izvršenje nekog zadatka, nećemo oklevati da odemo bilo kod kojeg organa gde možemo očekivati potrebnu pomoć, vodeći pri tome računa o budnosti i bezbednosnim ograničenjima«.⁶

Na osnovu svih ovih elemenata i obaveštajnih procena, američki politički vrh donosi određene odluke. Obaveštajna služba, dakle, prikuplja i obrađuje obaveštajne podatke za potrebe američke spoljne politike, ali sama ne učestvuje u njenom kreiranju ili, kako kaže V. Reborn, »ne određuje politiku«. Analizirajući taj odnos (između obaveštajne službe i spoljne politike), mnogi američki teoretičari zastupali su tezu prema kojoj je zadatak obaveštajne službe da prikuplja i procenjuje obaveštajne podatke, a ne da se bavi problemom izbora političkih alternativa. Kako kaže Lejton, u mnogim granama državne uprave povučena je jasna granica između »dobijanja« podataka o činjenicama i »davanja tumačenja« na osnovu tih činjenica. Ovaj drugi zadatak rezervisan je za one koji određuju politiku.⁷ Prirodno, to ne znači da je obaveštajna služba u potpunosti odvojena od donošenja političkih odluka. Ona je, po svojoj funkciji, objektivno, u mogućnosti da u određenoj meri utiče na kreiranje američke spoljne politike.

Iako je obaveštajna služba dužna da Savetu nacionalne bezbednosti prezentira što tačnije podatke o određenim događajima, u praksi se često dešava da ti podaci ne odgovaraju stvarnosti, i da, zbog toga, politički vrh donosi pogrešne političke odluke (odluka za invaziju Kube 1961. godine). U obaveš-

⁶ Viljem Reborn, *U. S. News and World Report*, 1/1966.

⁷ Alexander H. Leighton, *Human Relations in a Changing*, str. 178.

⁵ Sherman Kent, *Strategic intelligence*.

tajnim procenama često je, naime, prisutna želja njenih kadrova da događaje prikazuju onako kako ih žele videti, a ne kakvi jesu. Obaveštajne procene su, katkada, bile i posledica nastojanja obaveštajnih službi da kroz njih ostvare svoje interese ili određene političke ciljeve koji se nisu uvek poklapali sa ciljevima zvanične spoljne politike. Konačno, treba imati u vidu da predstavnici obaveštajne službe, prilikom prezentiranja obaveštajnih procena politici, daju istovremeno i određene sugestije i time direktno utiču na sadržaj političkih odluka. Direktor CIA, na primer, prisustvuje kao savetodavni organ svim sednicama Saveta nacionalne bezbednosti, čime položaj obaveštajne službe dobija još istaknutiju ulogu u američkoj spoljnoj politici.

Objašnjavajući ovaj odnos, Julius Mader s pravom kaže: »Nikada u istoriji SAD nije postojao tako veliki uticaj obaveštajne službe na spoljnu i unutrašnju politiku kao što je danas«, i dodaje, da razne obaveštajne službe SAD, kao oruđe monopolističkih grupa, imaju posebnu ulogu u globalnoj strategiji SAD.⁸

Prirodno, političke odluke se ne donose, isključivo, na osnovu saznanja obaveštajnih službi. Postoje i mnogi drugi, pre svega, diplomatski izvori, koji su veoma značajni za kreiranje i vođenje spoljne politike. Van Dujk ističe da diplomata, slično agentu, ima dužnost da posmatra i izveštava o svesmu što bi bilo od interesa za njegovu vladu. Drugim rečima, jedna od funkcija diplomatskih predstavnika, kako ističe profesor B. Janković, i sastoji se u pravu da obaveštavaju svoju vladu o razvoju

događaja u državi u kojoj su akreditovani, odnosno u kojoj se nalaze. »Diplomatski predstavnik je dužan da obaveštava svoju vladu o svim važnijim događajima političke, ekonomske, naučne, kulturne i druge prirode«⁹, što znači da je diplomatska služba ne samo u mogućnosti, nego i u obavezi da prikuplja saznanja obaveštajne prirode za potrebe države koju predstavlja u međunarodnim odnosima.

Kao glavna institucija američkog obaveštajnog sistema, CIA je bila obavezna, prema Zakonu o nacionalnoj bezbednosti, da se bavi prevashodno informativno-obaveštajnim i analitičkim radom. U praksi, međutim, njena delatnost se znatno više ispoljavala i osećala u planiranju i izvođenju tzv. tajnih operacija na tuđim teritorijama, a sve »u interesu bezbednosti SAD«. Tako neodređena i nedefinisana formulacija omogućavala je preduzimanje najrazličitijih agresivnih akcija i poduhvata u raznim delovima sveta, a istovremeno je davala »zeleno svetlo« za neobuzdanu ofanzivnu delatnost obaveštajnih službi.

Postavljajući u osnovu svoje međunarodne politike vojnu i ekonomsku silu, SAD su u posleratnom periodu istupale na međunarodnoj sceni u ulozi glavne zaštitnice kapitalističkog poretka, a to je — u skladu sa Trumanovom i Ajzenhauerovom doktrinom — značilo »da će svim svojim vojnim i političkim sredstvima kojima raspolažu štititi posleratni status kvo između »slobodnog« i »komunističkog« sveta, ali i status kvo unutar »slobodnog« sveta.¹⁰ U jednom od

⁹ B. Janković: *Međunarodno javno pravo*, Beograd, 1970.

¹⁰ Nemanja Božić: *Posleratna globalna strategija SAD*, Beograd, 1975. godine.

glavnih memoranduma koje je Alen Dals podneo Senatskom odboru kaže se, između ostalog, ovo: »Obaveštajni rad u vreme mira zahteva druge metode, druge ljude i drugačije ciljeve. Mi se moramo uhvatiti u koštac s problemima konfrontacije ideologija, tj. suprotstavljanja demokratije komunizmu, i to ne samo između SSSR-a i zapadnih zemalja, već i u međunarodnim političkim konfliktima u zemljama Evrope, Azije i Latinske Amerike«.

Takva aktivnost bila je jedna od osnovnih karakteristika američke politike u celom posleratnom periodu, naročito na tlu Azije, Latinske Amerike i Afrike. Forme njenog ispoljavanja bile su različite: psihološko-propagandna aktivnost; izazivanje kriznih situacija; izvođenje diverzantskih i terorističkih akcija i politička ubistva; pripremanje državnih udara i sl. Kada je reč o subverzivnoj aktivnosti (koja je postala metod rada CIA), ona je bila usmerena, prvenstveno, prema novooslobođenim državama i zemljama »trećeg« sveta, a naročito je došla do izražaja nakon uspostavljanja nuklearne ravnoteže između super-sila i usvajanja strategije »posrednog nastupanja«.

Na njen značaj upozorio je početkom 1962. i predsednik Kenedi: »U meri u kojoj ubojna oružja postaju ubistvenija i u kojoj se povećava broj država koje poseduju takva oružja — subverzivni rat, gerilski rat i drugi oblici borbe dobijaju najveći mogući značaj.« Tom izjavom je subverzivna aktivnost obaveštajne službe bila javno podignuta na nivo državne politike SAD. To su, ubrzo, potvrdili događaji na Kubi, u Vijetnamu, Laosu, Kambodži, Čileu, Grčkoj, Kipru, Angoli i u mnogim drugim zemljama.

Događaji na Kubi 1961. godine omogućili su svetskom javnom mnenju da spozna subverzivnu aktivnost američke obaveštajne službe u punom obimu. Čim je vlada nove Kube izvršila nacionalizaciju imovine američkih petrolejskih kompanija, SAD su odmah prekinule diplomatske odnose s Kubom, a nepunih 6 meseci iza toga otpočele s njenom ekonomskom blokadom. Nastojeći da povрати izgubljene pozicije na ovom ostrvu, a ohrabrena uspehom u Gvatemali 1954. godine, Ajzenhauerova administracija postavila je zadatak obaveštajnoj službi da pripremi invaziju Kube i ukloni Fidela Kastro sa vlasti. CIA je odmah organizovala izbor i obuku invazionih trupa (koje su regrutovane od kubanskih izbeglica) i otpočela s pripremama kontrarevolucionarnih snaga na Kubi za podršku invazije, a uporedo je preduzela i niz drugih mera za izvršenje zadataka. Invazija je, međutim, i pored svih priprema, doživela potpun neuspeh, a američka spoljna politika se ozbiljno kompromitovala u međunarodnim razmerama.

Posle kraha u Zalivu svinja, svako je u Vašingtonu nastojao da izbegne odgovornost i da drugoga stavi na optuženičku klupu. Na kraju je predsednik Kenedi primio odgovornost na sebe. Ubrzo je usledila i reorganizacija CIA i smenjivanje Alena Dalsa, zbog čega se mogao steći pogrešan utisak da će prava CIA biti ograničena, a »tajne operacije« višestruko smanjene. Pri tome se gubilo iz vida da je »nemilost« CIA bila, pre svega, rezultat nezadovoljstva američke vlade neuspehom invazije, a ne njene želje da bitnije menja poziciju obaveštajnih službi.

Sve je to uticalo na sistem rada i planove angažovanja američke obaveštajne službe u Latinskoj

Americi, u kojoj su revolucionarna vrenja iz dana u dan postajala jedno od glavnih obeležja socijalno-političke atmosfere. Američka obaveštajna služba bila je gotovo sva angažovana u borbi protiv ustaničkih pokreta i levičarskih snaga u ovim zemljama, a često se i direktno uplitala u zbacivanje progresivno orijentisanih vlada. Najdrastičniji primer takve subverzivne delatnosti bilo je ubistvo predsednika Aljendea i izvođenje državnog udara u Čileu (1973. godine). Zavera protiv Čilea bila je u skladu s jednom ranijom izjavom Henrika Kisindžera o tome da će navodno »Aljendeov marksistički režim zagaditi Argentinu, Boliviju i Peru«. To je bio otvoreni poziv službama CIA da stupe u akciju.

Najavljujući nacionalizaciju američkih privatnih kompanija (čiji se kapital procenjivao na oko 4 milijarde dolara), Aljendeova politika došla je u direktan sukob s interesima multinacionalnih kompanija, a time i američkog kapitala u celini. Da bi, ipak, sačuvala stečene pozicije, američka politika preduzima protiv Čilea niz represivnih i drugih mera na ekonomskom, političkom i subverzivnom planu. Između ostalog, ukida već dodeljene kredite za razvoj čileanske privrede, inscenira teškoće u vezi sa snabdevanjem gradskog stanovništva životnim namirnicama, podstiče štrajkove transportnih radnika, izaziva nemire i dr. Najveće prirodno bogatstvo Čilea — bakar, ubrzo je postalo moćno oružje u borbi protiv Aljendea. Treba imati u vidu da Čile proizvodi trećinu bakra u svetu, da bakarna ruda čini 80% čileanskog izvoza, i da su rudnici bakra, pre nacionalizacije, donosili severnoameričkom monopolu 1,3

miliona dolara profita dnevno.¹¹ Čim su SAD oborile cenu bakra na svetskom tržištu za 40%, Čile je bio lišen gotovo polovine svog dohotka. Tako je nakon ekonomskog došlo i do političkog sloma.

Povodom državnog udara u Čileu bivši predsednik SAD, Džerald Ford, otvoreno je na jednoj konferenciji za štampu priznao da »...američka vlada, kao i druge vlade, preduzima izvesne obaveštajne akcije doprinoseći ostvarenju spoljne politike i zaštiti nacionalne bezbednosti«, čime je i javno sankcionirana subverzivna delatnost američke obaveštajne službe, naročito CIA. U pripremanju i izvođenju državnih udara, CIA je prethodno vršila prodor u sve raznovrsnije društvene strukture pojedinih zemalja da bi u njima pronašla i ugradila dovoljan broj idejnih i političkih istomišljenika, preko kojih bi kasnije uticala na tekuća politička idejna, ekonomska, kulturna, vojna i druga zbivanja i upravljala unutrašnjim kriznim (konfliktnim) situacijama u željenom pravcu, ili veštački izazivala takve situacije.

Američkoj obaveštajnoj službi, a naročito Centralnoj obaveštajnoj agenciji (CIA) posvećene su mnoge knjige, studije i analize. Gotovo svuda CIA se prikazuje kao »država u državi«, »druga vlada«, »nevidljiva vlada« i sl., zbog čega se često stiče pogrešan zaključak kako je ona organizam za sebe i po sebi, koji se kao strano telo nameće američkom društvu. Istina je, međutim, potpuno drugačija. Američki krupni kapital i državna politika (administracija) su u liku CIA (zajedno sa svim ostalim institucijama obaveštajno-bezbednog sistema) dobili tačno ono što su

¹¹ Dragiša Popović: *Zašto je ubijen Aljende*, Beograd, 1974.

i želeli — jedan od važnih mehanizama, neophodan za ostvarivanje američke globalne politike. Međutim, kako je program američke spoljne politike izložen gotovo svakodnevnoj međunarodnoj oceni i kritici, diplomatija često nije u stanju da realizuje postavljene ciljeve, pa zato istura u prvi plan akcije obaveštajne službe, koje tako postaju realizator određenih planova. Američkoj vladi, dakle, nije odgovaralo da se kompromituje zbog pojedinih prljavih poslova u spoljnoj politici, pa je nastojala da svoju odgovornost prebaci na CIA.

Zaklanjajući se za »nevidljivu vladu«, američka administracija već godinama dezinformiše američku i svetsku javnost tvrdnjom da iza svih prljavih poslova, u kojima je umešana CIA, ne stoji američka vlada, da ih ona ne odobrava, i da se te delatnosti, često, obavljaju bez njenog znanja. Prećutkuje se i skriva da je CIA, kako kaže Moris Džordž, samo »izdanak sadašnje faze imperijalizma SAD« i jedna od grana stabla kojem pripadaju i ostale institucije američkog društva. Obrazlažući tu tvrdnju na konkretnim primerima, Džordž je zaključio ono što je u svetu već davno shvaćeno: »U SAD postoji samo jedna vlada i njom se upravlja iz

Vašingtona. Njen strukturalni oblik je takav da je CIA formirana na način da (vlada — P. K.) tehnički može izbeći odgovornost za politiku i postupke koje ne želi javno da prizna, pošto oni znače povredu međunarodnog prava«.¹²

Major
PAVIĆ KOSTIĆ

LITERATURA

1. S. Rajt Mils: *Elita vlasti*, Beograd, 1964.
2. Džordž Moris: *CIA i američki sindikalni pokret*, Beograd, 1967.
3. Norodom Sihanuk: *Moj rat sa CIA*, Zagreb, 1974.
4. Vilfred Barčēt: *Pobede Vijetnama*, Beograd, 1973.
5. Nemanja Božić: *Posleratna globalna strategija SAD*, Beograd, 1974.
6. Mičel Kler: *Rat kome nema kraja*, Beograd, 1975.
7. Filip Ejdzī: *CIA — dnevnik jednog agenta*, Beograd, 1975.
8. Tristom Kofin: *Strast jastrebova*, Beograd, 1967.
9. Politička enciklopedija, »Savremena administracija«, Beograd, 1975.
10. Viktor Marčeti i Džon Marks: *CIA i kult obaveštajne službe*.
11. B. Janković: *Međunarodno javno pravo*, Beograd, 1970.
12. Dragiša Popović: *Zašto je ubijen Aljende*, Beograd, 1974.
13. Viljem Reborn: *U. S. News and World Report*, 1/1966.

¹² Džordž Moris: *CIA i američki sindikalni pokret*.